

VARGA JÓZSEF

KULTÚRAKÖZVETÍTÉS és ISKOLA

Kováts-Németh Mária: Kultúraközvetítés és pedagógiai értékrendszerek
(Selye János Egyetem Tanárképző Kar. Komarno, 2013.)

(Könyvismertető)

Értékes és egyben hiánypótló kötettel gazdagodott a magyar pedagógiai szakirodalom, amikor a Selye János Egyetem a Monographiae Comaromienses sorozat 13. számaként 2013-ban kiadta Dr. habil Kováts-Németh Mária egyetemi magántanár Kultúraközvetítés és pedagógiai értékrendszerek c. könyvét. Szerzője a pedagógia tudományának nem csupán elméletében és kutatásában, de – gazdag és sokrétű köz- és felsőoktatási tapasztalatainak köszönhetően – gyakorlatában is jártas, s különösen a neveléstörténet terén gyakorlott tollú, közismert szakíró is. Ez már önmagában hitelessé teszi legújabb könyvében megfogalmazott gondolatait, de e hitelességet a pedagógia tudományának különböző területein mértékadó szakmai lektorok csak megerősítik.

Ha a könyv címét nem tekintve, kíváncsian mindjárt a tartalomjegyzékre lapozunk, akkor első pillantásra, a felületes olvasó számára úgy tűnhet, hogy egy újabb, az eddigiekhez műfajában hasonló neveléstörténeti munkát tart a kezében. Bár a tartalomjegyzékben is feltűnhet már, hogy nem a megszokott értelemben vett neveléstörténeti művel van dolgunk, mert az e témában született ismert hazai munkáktól eltérően – melyek többnyire elsősorban az általános nemzetközi és/vagy hazai trendekre helyezik a hangsúlyt – több fejezetcím jelzi például a Közép-európaiságot. S különösen a 9. fejezet címe hívhatja fel magára a figyelmünket: Kultúraközvetítés és pedagógiai alapvetés a XX. században. E fejezetcím, ha akartuk eredetileg, ha nem, visszautasít bennünk a könyv címéhez, annak alaposabb átgondolására késztetve: Kultúraközvetítés és pedagógiai értékrendszerek.

Igen, ebből már mindjárt láthattuk volna, hogy nem csupán az ismert neveléstörténeti tények egyszerű, kronológiai egymásutánosságáról fog szólni a munka, hanem ezeknek egyféle speciális problémátörténeti feldolgozásáról, mi több: egyféle szintézisalkotásról lesz szó. E szintézisalkotásnak azonban magából a feladatból adódó (itt nem részletezett) előfeltételei vannak, melyek a szerzőnél – eddig megjelent nevelélméleti és neveléstörténeti munkái és jelen könyve is bizonyíték rá – messzemenően adóttak. Nagyon leegyszerűsítve az imént jelzett problémát, csupán analógiaként említem, hogy a neveléstörténet sikeres tanulmányozásához még a növendékek tanulmányi szintjén is szükség van bizony szintézisalkotási készségre. Nem véletlen, hogy a „hagyományos” neveléstörténet tanítását is csupán a testtan, a lélektan és a neveléstan tárgyak után illesztette be óratervébe például a tanító- és tanítónőképző intézetek számára 1911-ben kiadott Tanterv és Tantervi Utasítás. Ugyanis a neveléstörténet „tantárgynak” elmélyült tanulmányozása, de különösen a neveléstörténet, mint tudományterület hivatásszerű művelése, adott feltételek esetén lehetőséget és keretet kínál egyfajta szintézisteremtésre.

A jelen könyvben azonban mindvégig egy jelentősen magasabb szintű szintézisalkotásról tanúskodik a szerző. S ahhoz, hogy ez a szintézis létrejöhessen, magát a pedagógia tudományát kellett görcsö alá vennie, s nyomon követnie azt a tanulságos, de ugyanakkor sok zsákutcát is magában rejtő utat, melynek során a filozófiából kiváló pedagógia önálló tudománnyá lett, s azt, hogy magának a pedagógia fogalmának értelmezése miként gazdagodott, differenciálódott. E történelmi fejlődés főbb mérföldköveit felmutatva tárja elénk és értelmezi a szerző a pedagógiát, most már nem csupán, mint az egyén nevelésének tudományát, hanem

(Weszely Ödönre is utalva) mint a *közműveltség átszarmaztatásának elméletét és gyakorlatát, a közműveltség szervezésének tudományát. Vagyis az említett szintézis arra alapoz, hogy a pedagógia lényegében nem más, mint a kultúraközvetítés tudománya.*

Ha viszont kultúraközvetítésről beszélünk, akkor e rendkívül differenciált pedagógia-tudomány esetében (a szerző sorolja is Friedrich W. Kron elmélete alapján ennek 24 résztudományát: Antropológia és nevelés; Intézmények és szervezeti formák; Fejlődés és tanulás; Iskolapedagógia; Általános didaktika; Gyógypedagógia; Szociálpedagógia; Üzemi szakképzés- és gazdaságpedagógia; Felnőttoktatás; Felsőoktatás-pedagógia; Tudományelmélet; Metodológia; A pedagógia története; Összehasonlító pedagógia; Szabadidő-pedagógia; A fejlődő országok pedagógiája; Interkulturális pedagógia; Békepedagógia; Kisgyermekkorai nevelés; Fejlődéspedagógia; Pedagógiai diagnosztika; Médiapedagógia) annak érdekében, hogy mindez a differenciáltság, sokrétűség ne veszélyeztesse a lényeglátást, gondosan ügyel a szerző a „filozófiai, értékelméleti alapvetés” összhangjára.

Mindezek alapján mondhatjuk, hogy *az ismertett munka* – miközben a szerző azok avatatott értőjeként a fontosabb határkövek kiemelésével, és reflektorfénybe állításával végigkalauzolja az olvasót a kultúra történelmileg állandóan változó értelmezésén, kiemelve azok súlypontjait – *bemutatja az egyetemes, az európai és a hazai pedagógiai koncepciók értékrendszerét, s ennek során bemutatja azt is, hogy az egyes korokban mi a mindenkori iskola szerepe a fent említett kultúraközvetítési folyamatban.*

Mint a szerző megfogalmazta: „Több ezer éves európai kulturális örökséggel rendelkezünk, és minden nép rendelkezik sajátosan csak rá jellemző kultúrával.” Ami a Középeurópai kultúra egészét illeti, ami tehát közös minden itt élő nép esetén, az nem más, mint az a három alappillér, melyet a szerző (Zlinszky Jánosra is utalva) így összegez: a görög filozófia, a római jog és a keresztény erkölcs. S akkor e közös alap ismeretében vajon „*miben rejlik a magyar, szlovák, lengyel, német kultúra sajátossága?*” – teszi fel a kérdést. S már a bevezetőben válaszol is rá röviden az alábbi módon: „**A műveltségben, s annak közvetítésében.** A műveltség tartalmában, vagyis mit közvetít, mint tanít meg ebből a közös kultúrából az ISKOLA, hogy – különbözőségünk megőrzése mellett – ’egy nyelven’ tudjunk beszélni, hogy értsük egymást az alapvető közös értékrendünk ismeretével, vállalásával és terjesztésével, újból és újból újratemtésével.” Kiemelem, hogy az előbbi szövegrészben az iskola szó csupa NAGY betűvel került szedésre, s ez nem véletlen. A szerző ugyanis nagyon jól látja, hogy információk, tartalmak, különféle értéknek látszó, néha annak ki is kiáltott talmi, többnyire importált kultúraelemek közvetítése történt és történik más csatornákon keresztül is. Munkájában azonban az iskolára, mint az értékközvetítés, a kultúraközvetítés igazi, elhivatott műhelyére fókuszál. Arra az iskolára, amelyik az „információáradatban túltengő” világban is a fent már említett három alappilléren nyugvó, helyesen értelmezett „műveltség alapjául kiválasztott tananyagot, kultúrát, hitelt érdemlő műveltséget terjeszt és teremt újjá.”

A könyv az európai kulturális örökség bemutatásával és az európai iskolarendszer kialakulása történeti kezdeteinek felvázolásával indítja felfedező útjára az olvasót, majd a magyar iskolarendszer kialakulásának és fejlődésének nagy szakaszain vezet végig – sosem tévesztve szem elől a címben megfogalmazott szintetizáló elvet: kultúraközvetítés és pedagógiai értékrendszer.

Külön értéke e munkának, hogy az egyes nagy fejezetek, mondhatnánk: pedagógia-történeti etap-ok kezdetén célszerűen válogatott kultúrtörténeti emlékeket villant fel kronológiai sorrendben és lényegre törő módon, mely információk segítségével az olvasó mintegy képbe kerül, vagyis az egyetemes, a Középeurópai és magyar kultúrtörténet időszakáján könnyebben el tudja helyezni mindazt, amit az adott fejezetben a szerző az értékekről az értékközvetítésről, a kultúraközvetítésről megfogalmaz.

Tovább növeli a mű értékét, hogy a kiérlelt teoretikus megközelítés mellett a szerző konkrét példákkal teszi szemléletessé mondandóját. Teszi ezt egyrészt magyarországi példák, saját kutatásaiból merített neveléstörténeti tények bemutatásával (például egy-egy időszak tanítóképzésre vonatkozó helyzetképeinek felvázolása stb.), vagy a határainkon túl élő magyarság iskolaügyével kapcsolatos évtizedes kutatásai néhány megállapításának felvillantásával (Csallóköz, Várvidék és Órvidék népiskoláinak helyzete a XIX.-XX. század fordulóján stb.), vagy éppen a magyar kultúrpedagógiai koncepciók lengyelországi vetületeinek bemutatásával (Kornis, Prohászka és Weszely szellemtudományi, pszichológiai alapon kialakult kultúrpedagógiai koncepciója alapvetéseinek lenyomata a lengyel Bogdán Nawroczyński kultúrpedagógiai nézeteiben stb.). Itt a példák hosszú sora következhetne.

A szerző nem kerüli meg az iskola kultúráközvetítő szerepe törvényi kereteinek, s azoknak a napi iskolai praxisra gyakorolt hatásának bemutatását sem. Nagy érdeklődést válthat ki – és a szerző szándéka szerint további kutatásra ösztönözheti a szakembereket – e téren a könyv „Tudomány – Törvények – Iskola” címet viselő fejezete. *Valóban izgalmas kérdés például az, miként hatott az Eötvös-féle törvény a Trianont követően határon túli területeknek számító részek magyar iskoláiban, milyen közös vonások maradtak meg az ausztriai és a csehszlovákiai magyar iskolák életének alakulásában, s melyek a speciális, a helyi új oktatáspolitikai törvénykezések hatásai. Hasonlóan izgalmas kérdéskör, hogy miképpen alakult 1920 és 1945 között az iskoláztatás Ausztriában és Csehszlovákiában, hogyan hatottak az adott térségre vonatkozó új törvények az 1945 utáni „kisebbségi” oktatás helyzetére.*

De ugyanilyen izgalmas – és a szerző által további kutatásra ösztönző céllal lényegre törő módon össze is foglalt – fejezet hazánk oktatásügye 1945 utáni szakaszának feltárása a jelen könyvben felmutatott példa alapján, vagyis a pedagógiai értékrendszerek és a kultúráközvetítés aspektusából megközelítve.

*S hogy a jelen könyv által közvetített ismereteknek, az összefüggéshálókat bemutatójának, az egész mű gondolatiságnak, továbbá a szerző által tudatosan gerjesztett további kutatásoknak mi haszna lehet a XXI. század embere, az uniós polgárok számára? Talán túlzó, de igaz: sorsunk függhet tőle! Hiszen, mint azt Kováts-Németh Mária is megfogalmazta, célunknak kell tekintenünk, hogy a **magunké mellett „legyünk képesek a másik nép sajátos kultúráját – tudományát, művészetét, hitét, hagyományait – megbecsülni, értékelni, mert sokszínűségünk nem szegényít, hanem gazdagít bennünket, s végső soron Európát.”***

Ezek alapján ajánlom a könyvet a pedagógia elméleti szakembereink, az embernevelés napi feladatait megoldó pedagógusoknak és a jövő pedagógusainak, tanító- és tanárjelöltjeinek figyelmébe hazánkban és a határainkon túli magyar nyelvű pedagógusképzésben egyaránt.